Голові разової спеціалізованої вченої ради ID 14308 Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, доктору історичних наук, професору Куцькій Олесі Миколаївні
79012, м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Квятковського Романа Володимировича

"Особливості інформаційного протиборства в період Другої Карабаської війни (2016-2023 рр.)"

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки

за спеціальністю 032 Історія та археологія

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу інформаційного протиборства під час другої Карабаської війни, охоплюючи хронологічний період від завершення Чотириденної війни у квітні 2016 р. до кінця 2023 р.

Актуальність теми визначається двома ключовими чинниками. По-перше, конфлікт є показовим прикладом гібридної війни, де кінетичні операції (застосування високоточної зброї та БпЛА) поєднуються з некінетичними впливами (інформаційно-психологічних дій (ІПсД), пропаганда), а інформаційний простір виступає одним із ключових театрів боротьби між Азербайджаном, Вірменією та зовнішніми сторонами. Роль ІПсД у сучасних збройних конфліктах невпинно зростає, вимагаючи глибокого осмислення. Конфлікт був спровокований та активно роздмухувався Росією, яка зацікавлена у збереженні свого впливу в регіоні, конкуруючи з Туреччиною. Більше того, історія Карабаху є можливою проєкцією на війну на Донбасі: вона демонструє ризик «розмороження» конфлікту та відновлення бойових дій, навіть якщо ситуація буде частково стабілізована. Це також підтверджує недієвість існуючих

міжнародних механізмів щодо врегулювання конфліктів за участю Росії, зокрема в рамках ООН, ОБСЄ та інш. По-друге, існує нагальна потреба вивчення досвіду Південного Кавказу в контексті повномасштабної російсько-української війни, оскільки бракує праць, які цілісно поєднують військово-історичний, політичний та інформаційний виміри Другої Карабаської війни. Ця робота заповнює існуючий історіографічний дефіцит, пропонуючи інтегрований підхід до аналізу інформаційного виміру конфлікту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі гуманітарних наук Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Робота здійснювалася в рамках науково-дослідної роботи за шифром "Суспільство" (№ держреєстрації 0123U102207). Дослідження корелює з науковими напрямами "Історичний досвід ведення інформаційної та психологічної боротьби" та "Дослідження теорії і практики зміцнення воєнно-політичних, воєнно-стратегічних та економічних основ безпеки України".

Особистий внесок здобувача в отримання наукових результатів. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі наукові положення, висновки та результати одержані здобувачем одноосібно. Здобувач особисто сформував концепцію та завдання, визначив теоретичну рамку, здійснив добір і критичну оцінку джерел, розробив і застосував методичний інструментарій, запропонував авторську внутрішню періодизацію Другої Карабаської війни (2016–2023 рр.) за трьома етапами, побудував хронологічну реконструкцію подій та медійних інтерпретацій, а також підготував практичні рекомендації для українських інституцій.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Достовірність та обґрунтованість результатів дисертації забезпечено використанням широкої й репрезентативної джерельної бази, що налічує 758 найменувань і включає офіційні документи, звіти міжнародних організацій, матеріали аналітичних центрів, а також масив цифрових даних і візуальних свідчень, зокрема відео з БпЛА та супутникові знімки. Автором застосовано комплекс спеціально-історичних і міждисциплінарних методів, серед яких історико-генетичний,

компаративний, синхронний, а також контент-, дискурс-, наратив- і семіотичний аналіз, що є адекватним предмету дослідження. Додатково використано тріангуляцію даних через зіставлення офіційних заяв, матеріалів незалежних медіа та OSINT-джерел, а також критичний аналіз російських матеріалів як об'єкта пропагандистських і дезінформаційних практик.

Наукова новизна дисертації. Вперше в українській історичній науці Друга Карабаська війна розглядається як цілісний кейс інформаційного протиборства у хронологічних межах 2016–2023 рр.

Запропоновано внутрішню періодизацію конфлікту, що синхронізує темп бойових дій, дипломатичних рішень і динаміку інформаційних кампаній. Ця періодизація (підготовчий, активний і постконфліктний етапи) є методологічним проривом, оскільки дозволяє перейти від лінійного опису до аналізу мережево-центричного протиборства.

Уведено модель синхронізації інформаційно-психологічних дій з оперативно-тактичними рішеннями, яка враховує міжплатформну динаміку й специфіку різних цільових аудиторій.

Окреслено термінологічно-топонімічний вимір інформаційного протиборства як окрему лінію конфлікту за легітимність. Боротьба за назви територій та правові формули опису конфлікту є критичною для закріплення політичних результатів.

Удосконалено інструментарій аналізу цифрових корпусів джерел: поєднано контент-, дискурс- і наратив-аналіз із кількісними підрахунками та сегментацією за каналами й платформами, а також дослідженням "ланцюгів" поширення повідомлень і механізмів довіри до джерел.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих наукових працях. За результатами проведеного дослідження здобувачем опубліковано шість одноосібних наукових публікацій. З них: 4 статті у вітчизняних наукових фахових виданнях України категорії "Б" зі спеціальності 032 "Історія та археологія"; 1 підрозділ у колективній монографії. Апробація матеріалів дисертації здійснювалася на 10 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях і семінарах.

Практична цінність дисертаційного дослідження. Матеріали та висновки можуть бути безпосередньо використані у системі військово-професійної освіти та підготовки кадрів сектору безпеки й оборони (СБО) України (курси з воєнної історії, стратегічних комунікацій, ІПсД та кібербезпеки); практичній діяльності підрозділів Збройних Сил України, де запропоновані підходи використано для аналізу інформаційних операцій противника.

Оцінка змісту завершеності та оформлення дисертації. Дисертація має логічну та чітку структуру (загальний обсяг – 330 сторінок, основного тексту – 207 сторінок) і підпорядкована досягненню мети та завданням дослідження.

У Вступі обґрунтовано актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, хронологічні та територіальні рамки (2016–2023 рр.), з'ясовано наукову новизну та практичне значення.

У першому розділі розглянуто теоретичну рамку інформаційного протиборства як компонента гібридних війн, систематизовано історіографію, охарактеризовано джерельну базу дисертаційного дослідження, яка відзначається повнотою та репрезентативністю. Вона охоплює широкий спектр джерел – від офіційних документів, наукових досліджень і аналітичних матеріалів до масиву цифрових даних сучасного інформаційного простору.

Методологічна основа дисертації ґрунтується на принципах історизму, наукової об'єктивності, системності та комплексності. Ці принципи забезпечують послідовний і неупереджений аналіз динамічних процесів, що відбувалися протягом семи років.

У роботі використано низку спеціальних підходів та методів, що відповідають предмету дослідження, а саме: проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, системно-структурний та міждисциплінарний. Для опрацювання великого масиву цифрових даних залучено методи контент- та дискурс-аналізу, наратив-аналізу, а також елементи мережевого аналізу.

Застосування такого широкого методологічного інструментарію є повністю адекватним предмету дослідження. Аналіз гібридної війни, де інформаційний вимір має таку критичну вагу, вимагає поєднання традиційних методів військової історії з підходами політології, досліджень безпеки та комунікаційних студій.

Другий розділ присвячено аналізу політичних, військово-стратегічних, правових і гуманітарних передумов ескалації конфлікту після завершення Чотириденної війни у квітні 2016 р.

Дисертантом було проаналізовано формування інформаційних стратегій Азербайджану й Вірменії. Азербайджан послідовно використовував історичну пам'ять і символічний капітал, апелюючи до міжнародного права для легітимації своєї позиції щодо територіальної цілісності. На противагу, Вірменія зосереджувалася на експлуатації тем "геноциду" й "національної безпеки", а також на розвитку культурно-інформаційних продуктів, спрямованих на внутрішню мобілізацію та міжнародну легітимацію власної позиції.

Азербайджан системно інвестував не лише у технологічну готовність, але й у ідеологічну мобілізацію власного суспільства. Ця мобілізація, заснована на наративах територіальної цілісності та "священного боргу" за звільнення земель, забезпечила високу внутрішню стійкість і стійку підтримку військово-політичного керівництва.

У розділі також розглянуто погляди міжнародної спільноти на ризики відновлення масштабних бойових дій та особливості висвітлення конфлікту в медіа провідних держав і міжнародних організацій. Міжнародний контекст, де ключові зовнішні гравці мали асиметричні ролі, сформував високу ймовірність силового перегляду статус-кво.

У третьому розділі, який є центральним, подано структурно-хронологічний огляд операцій та їхній взаємозв'язок з інформаційними кампаніями. Здобувачем розкрито особливості застосування сучасних високоточних озброєнь, безпілотних літальних апаратів (БпЛА) і мережево-центричних підходів у поєднанні з інтегрованими медійними стратегіями, а також скорочення циклу "подія – підтвердження – повідомлення" та впровадження концепції «єдиного інформаційного голосу".

Простежено вирішальну роль зовнішніх гравців у ескалації інформаційного протиборства. Туреччина активно підтримувала формування та просування проазербайджанських наративів, забезпечуючи легітимацію та підтримку, тоді як російська федерація зберігала гнучкість, позиціонуючись як єдиний ефективний

посередник. Це підтверджує, що інформаційне протиборство в Карабасі було не двостороннім, а багатополярним, з активною конкуренцією за міжнародну інтерпретацію конфлікту.

Четвертий розділ присвячено постконфліктному етапу, процесам реінтеграції звільнених територій і трансформації регіонального балансу сил. Інформаційне протиборство на цьому етапі трансформувалося від "війни за успіх" до "війни за легітимацію" досягнутих результатів.

Особлива увага приділена інформаційним кампаніям навколо Лачинського коридору та гуманітарної ситуації. Криза навколо коридору, що передувала фінальному військовому втручанню 2023 р., була некінетичним елементом стратегії Азербайджану. Вона мала на меті створити політичний, гуманітарний та інформаційний тиск, який легітимізував фінальну Антитерористичну операцію (АТО) у вересні 2023 р.

Також розкрито вплив російської федерації та Туреччини у формуванні регіонального інформаційного середовища. РФ, попри втрату фактичного впливу після АТО 2023 р., намагалася зберегти свою позицію через медійні канали, що підсилювали наративи про "національну травму" у Вірменії та "необхідність російського миротворства". Водночас Туреччина активно підтримувала наратив про "Азербайджан – Туреччина – партнери НАТО", що посилювало легітимність Баку.

До кожного розділу є висновки, які відповідають змісту. Завершується робота загальними висновками, що віддзеркалюють основні результати дослідження та містять комплекс практичних рекомендацій.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Попри високий рівень виконання, до тексту роботи можна висловити декілька конструктивних зауважень, спрямованих на поглиблення аналітичної частини:

1. Доцільно розширити аналіз кібероперацій у контексті їхнього функціонування як "множника психологічного впливу". Слід змістити фокус із констатації кіберінцидентів як паралельних подій на дослідження їхньої спроможності генерувати паніку або інформаційний вакуум у критичні моменти бойових дій. (особливо в розділі 3).

2. Враховуючи ключову роль концепції "єдиного інформаційного голосу", варто було б розширити аналіз конкретних міжвідомчих механізмів координації (військове командування, МЗС, медіа), які забезпечували бездоганну синхронізацію кінетичних успіхів із публічними повідомленнями, особливо у фазі активних бойових дій.

3. Загальна структура першого розділу є логічною, однак він є досить насиченим теоретичними конструкціями та дефініціями. Для більшої композиційної рівноваги варто було б допоміжні термінологічні пояснення винести в окремий додаток. Це зробило б основний текст першого розділу динамічнішим і зручнішим для читання.

Висновок Дисертаційна робота Квятковського Романа Володимировича "Особливості інформаційного протиборства в період Другої Карабаської війни (2016-2023 рр.)" є самостійним, завершеним оригінальним дослідженням і має високу наукову та практичну цінність. Робота повністю відповідає встановленим вимогам, а її автор, Квятковський Роман Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 "Історія та археологія".

Рецензент:
Професор кафедри історії
інституту психологічної підтримки персоналу
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
доктор історичних наук, професор
працівник Збройних Сил України..... Віталій ВИЗДРИК